

Vitaal verder met kennis en onderzoek

Thomas Mattijssen, Amber ten Brummelhuis, Jeroen Kruit, Olga van der Valk (allen WUR), Andreas van Braam (Ministerie van LNV)

Stuk voor stuk complexe opgaven, dat is de rode draad in de uiteenlopende opgaven die vallen onder de paraplu van het Interbestuurlijk Programma Vitaal Platteland (IBP-VP). Opgaven die in gebieden stapelen en in elke regio weer andere uitdagingen met zich meebrengen. Dit vraagt om (nieuwe) kennis om samen in het gebied de goede keuzes te kunnen maken. Wageningen University & Research (WUR) heeft actie-onderzoek gedaan om een aantal gebieden te helpen met hun kennisvragen. In dit artikel volgen een aantal inzichten en lessen die in dit onderzoek zijn opgedaan, aangevuld met ervaringen uit de gebieden.

Kennis en onderzoek als speerpunt

In het IBP VP zijn de vier overheden in gebieden samen met maatschappelijke organisaties aan het werk om in een gebiedsproces de transities voor landbouw, energie en klimaatadaptatie een plek te geven. Dat vraagt om een gezamenlijke stip op de horizon en om keuzes die gezamenlijk gemaakt moeten gaan worden. Om met elkaar goede keuzes te maken heb je de juiste kennis nodig. Niet alle kennis is direct beschikbaar, wat leidt tot belangrijke kennisvragen in de gebieden.

Vanaf het begin van het IBP-VP is in o.a. kamerbrieven van minister Carola Schouten een sleutelrol toegedicht aan kennis & onderzoek in het verbinden en ontwikkelen van gebieden. De WUR is door LNV gevraagd om een aantal gebieden te ondersteunen bij de aanpak van hun kennisvraagstukken. Samen met de LNV-verbinders is door de onderzoekers contact gezocht met diverse gebieden die actief met kennisvragen bezig waren en vervolgens is gekeken of WUR hier ondersteuning bij kon bieden. In elk van deze gebieden leidde dat tot een eigen proces.

De samenhang tussen 150 kennistrjecten

In een gesprek met LNV-verbinder Zuid-Oost Nederland Anne Reijbroek wordt al snel duidelijk dat er binnen deze regio grote verschillen bestaan. Samenwerken in gebieden gaat in Limburg niet hetzelfde als in Brabant. Anne Reijbroek vertelt dat men in Nationaal Park Van-Gogh heel actief bezig is met de aanpak van kennisvragen en denkt ook dat er hier een goed ingang is voor het onderzoek van de WUR. Ze geeft daarbij aan dat de projecten en samenwerkingen die je kent vaak het topje van de ijsberg zijn. Want nadat ze zelf een keer had gehoord dat er in het Brabantse wel 50 trajecten liepen rondom kennis en innovatie met betrokkenheid van overheden en onderzoekspartijen heeft ze rondvraag gedaan en bleken dat er zelfs zo'n 150 te zijn. Trajecten met allemaal hun eigen vragen en betrokken partijen. Volop beweging dus, maar waar wordt dan aan gewerkt? Welke afstemming is er tussen deze trajecten en hoe brengt dat het gebied of de regio als geheel verder?

Wat moet je weten om iets te kunnen doen?

Als je kennis uitlegt als datgene wat je moet weten om iets te kunnen doen, dan klinkt het heel eenvoudig. Maar in de praktijk is het in veel gebieden best zoeken om op een goede manier met kennisvraagstukken om te gaan en om toegang te krijgen tot de juiste kennis. Dat blijkt ook tijdens discussies tussen de WUR en gebieden, tijdens werkplaatsen en in het IBP-café dat WUR en Wing organiseerden rondom de regionale aanpak van kennisvragen. Breed erkend wordt dat kennis een middel is om ten eerste de juiste afwegingen en keuzes te maken en ten tweede om maatregelen op de goede manier uit te voeren.

Aanpak onderzoek WUR

Actie-onderzoek gaat uit van het 'leren door doen'. Dat betekent dat je niet aan de voorkant alles strak kunt afbakenen zodat alle te onderzoeken aspecten al duidelijk zijn – een duidelijkheid die er in veel gebieden ook nog niet helemaal is. Uitgangspunt is dat je gezamenlijk aan de slag gaat met een kennisvraag en gedurende dat proces leert over de aard van dit vraagstuk zodat verdere keuzes kunt maken. In het WUR-project is op veel manieren interactie georganiseerd rondom het thema 'kennis en onderzoek' in interbestuurlijk samenwerken. Op gebiedsniveau door via de LNV verbinders met lokale partijen in gesprek te gaan en te kijken wat men vanuit WUR kon doen rondom de aanpak van kennisvragen om zo daar samen een stap verder te komen en er iets van te leren. Op het bredere IBP-VP niveau door deze lessen terug te koppelen in werkplaatsen en via de organisatie van een IBP-VP café dat WUR en Wing samen organiseerden, waarin een dialoog is gevoerd over de rol van kennis in interbestuurlijk samenwerken en regionale gebiedsontwikkeling. Daarnaast ook via afstemming met de werkgroep 'Kennis en Onderzoek' van het IBP-VP en door discussie met een bredere schil van betrokkenen vanuit bijvoorbeeld PBL en VNG.

De onderstaande figuur biedt een samenvatting van de bevindingen die zijn opgehaald tijdens de verschillende werkplaatsen waarin vanuit dit project vragen zijn uitgezet via de MentiMeter. Kennisvragen waarmee gebieden spelen zijn zeer divers: ongeveer de helft van deze vragen heeft betrekking op inhoudelijke kennis die nodig is, bijvoorbeeld over waterbeheer en verdienmodellen.

De andere helft gaat meer over het proces: hoe kunnen we beter samenwerken, uitwisselen, of aan de juiste gegevens komen? Ook laat dit zien dat gebieden diverse belemmeringen ervaren bij het aanpakken van deze vragen en waar er op gebiedsniveau behoefte aan is om met deze vragen aan de slag te gaan.

Beschikken over de juiste kennis

Het belang van het beschikken over de juiste kennis wordt breed gevoeld. Dit kwam ook naar voren in het IBP-VP café: de meeste gebieden zijn zich bewust van het feit dat zij belangrijke kennisvragen hebben, maar betrokkenen benoemen ook dat het gezamenlijk oppakken hiervan niet altijd even snel gaat en dat andere dingen soms voorrang krijgen. Kennis wordt dus wel belangrijk gevonden, maar men maakt hier niet altijd meteen meters in interbestuurlijke samenwerking en zoals de figuur hierboven ook laat zien is het soms ook zoeken naar een goede aanpak. Niettemin zijn veel gebieden goed op weg met diverse activiteiten op dit vlak, ieder op hun eigen manier. In sommige regio's wil men het helemaal met elkaar eens zijn over het 'waar naar toe' voordat er meters op het gebied van kennis en onderzoek worden gemaakt. In andere regio's kiest men meer voor 'leren door doen', het opzetten van proeftuinen en pilots, daarvan te leren en daar samen op verder voort te bouwen. Ook via deze weg komt er in het gebied een dialoog op gang over waar men in de toekomst naar toe wil.

Op weg naar een integrale kennisagenda

In een aantal gebieden wordt al gewerkt aan een samenhangende of integrale kennisagenda. Het ene gebied doet dit door technische, economische, bestuurlijke en juridische vragen die vanuit het gebied naar voren komen te clusteren (Eems-Dollard), het andere gebied ontwerpt eerst een structuur voor kennisbeheer en gaat daarna het gesprek aan met betrokkenen (Nationaal Park Nieuw Land). In Twente zien we aspecten van deze beide benaderingen terug. Wat deze drie gebieden met elkaar gemeen hebben is dat in alle gevallen de koppeling gemaakt wordt tussen het lange-termijn perspectief op gebiedsniveau en kennisvraagstukken die daarmee samenhangen. Opvallend is de nadruk op de lange-termijn duurzaamheid van het gebiedsprogramma als onderdeel van de kennisagenda's. Dat zijn vooral "hoe"-vragen om financiële continuïteit te borgen, bijvoorbeeld een vraag over hoe in Eems Dollard een gebiedsfonds kan worden opgezet en gebruikt.

Sommige vragen zijn specifiek vanwege een lokale context, maar diverse onderwerpen komen ook in verschillende gebieden terug. Het IBP-VP is zo opgezet dat er volop kan worden uitgewisseld tussen de gebieden. Echter, op het vlak van kennis en onderzoek worden verbanden nog niet altijd gelegd, terwijl vanuit gebieden deze behoeften wel naar voren zijn gekomen. Vaak zoeken gebieden naar handelingskennis, kennis die je alleen maar kunt opdoen door te doen, om te weten te komen wat in de praktijk werkt en wat niet. Doel van ons project was dan ook juist om met elkaar in gesprek te gaan en te blijven. WUR heeft dat nu vooral binnen de gebieden gedaan, maar zoals het kader over zoetwaterdilemma's laat zien zijn er tussen gebieden ook verbanden en mogelijkheden om kennisvragen samen op te pakken.

Dilemma's over zoet water

In Schouwen-Duiveland zijn er door afhankelijkheid van regenwater en de toenemende verzilting in bepaalde gebieden zorgen over toekomstbestendigheid van de huidige landbouw. In de Achterhoek en Twente maakt men zich op de hoge zandgronden zorgen over lage grondwaterstanden door droogte. In de Zuid-Limburgse heuvels is erosie door regenval een probleem. Dilemma's die op het eerste oog van een verschillende orde zijn, maar waar je in gesprekken met betrokkenen al snel veel parallellen ziet. Zo kunnen de op agrariërs gerichte beheermaatregelen om water op de Limburgse hellingen vast te houden mogelijk ook interessant zijn om het regenwater vast te houden in Schouwen-Duiveland. Het zoetwater voorbeeld staat niet op zichzelf. Ook als het gaat om bijvoorbeeld verdienmodellen voor biodiversiteit, maatregelen rondom bodemdaling, circulaire toepassingen binnen de landbouw of de opzet van gebiedsfondsen zijn er diverse verbanden tussen de kennisvragen die er in gebieden spelen. Het blijft dan ook belangrijk om dat er ook tussen de gebieden wordt uitgewisseld op het vlak van kennis: zo kunnen we mét en van elkaar blijven leren in de aanpak van regionale opgaven.

Een gedeeld perspectief op de toekomst

Om kennisvraagstukken te identificeren en een gezamenlijke aanpak te formuleren blijkt het cruciaal om te werken aan een gezamenlijke en gedragen visie over 'waar naar toe'. Kennis is dan ook geen op zichzelf staand doel: het is een middel om de juiste afwegingen en keuzes te kunnen maken en dingen op de goede manier te kunnen doen. Het is misschien een open deur, maar het identificeren van welke kennis er nodig is om op gebiedsniveau tot keuzes te komen hangt nauw samen met de uitdagingen die er op een gebied afkomen en de belangen die er daarbij spelen. Als er nog geen gedeeld beeld is over die gewenste situatie, kan het moeilijk zijn om al stappen te maken. Risico is dat gebieden zichzelf dan verliezen in abstracte toekomstbeelden omdat de pijnpunten die liggen bij de nadere invulling van zo'n visie uit de weg worden gegaan.

Om dit te voorkomen is een proces nodig van nadenken over hoe je samen met deze vraagstukken omgaat en welke kennis er nodig is om hier verder te komen. Daarbij moet je elkaar ook bevragen over onderliggende veronderstellingen en over ambities, waarden en belangen om te ontdekken waar gezamenlijke kennisvragen liggen. Zo kom je bij het zoeken naar kennisvragen onvermijdelijk ook in aanraking met de veelheid aan maatschappelijke vraagstukken en belangen die in de diverse gebieden spelen. Dan wordt vaak duidelijk dat de maatschappelijke opgaven van de toekomst en

---

onderwerpen zoals klimaatverandering samenhangen met een mate van onvoorspelbaarheid. Dit maakt het soms lastig om gezamenlijke perspectieven te creëren en een koers uit te zetten, maar in deze onzekerheid en politieke gevoeligheid kan het kennisproces wel een belangrijke bijdrage leveren. Dat vraagt om goed overleg tussen de bestuurlijke en maatschappelijke partners over hóe men van de huidige naar de gewenste situatie wil komen. Dan wordt ook duidelijk waar bij eenieder de prioriteiten liggen.

Naar een gezamenlijke kennisagenda in het Nationaal Park Nieuw Land

De kennisagenda van het Nationaal Park Nieuwland (NPNL) hangt nauw samen met de reeds ontwikkelende visie voor het gebied: de ontwikkeling van een robuust nationaal park met een veerkrachtig ecologisch systeem, natuur van topklasse, aandacht voor de cultuurhistorie van het gebied en met goede inbedding in de economische en ecologische functies van de regio. Dit is vertaald in een provinciale ontwikkelingsvisie en op basis hiervan is men nu bezig met de opzet van een kennisagenda. Het doel is niet alleen het vergaren van kennis, maar ook het op de juiste manier kennis aanwenden hiervan voor goed beheer van het park. Dit proces wordt zorgvuldig vormgegeven: men wil alle partijen die bij het beheer van het park zijn betrokken aan boord houden, waardoor er steeds kleine maar wel goed doordachte en doorleefde stappen gezet worden. Uit onze gesprekken bleek dat kennis voor goed beheer vraagt om een verbrede insteek van de agenda, bijvoorbeeld van uitsluitend ecologie naar meer kennis over merkontwikkeling rondom bezoekers. Zo'n verbreding stelt nieuwe eisen aan het gezamenlijke beheer van de betrokken bestuurlijke partijen. Financiering is hierbij wel een zorg: het zoeken van geldbronnen is onderdeel van de kennisagenda, waarmee de uitvoering veelal niet gewaarborgd is. Toch wordt er al goed nagedacht over de doorwerking: men wil dat de kennis ook open toegankelijk is voor wetenschap en breed publiek. WUR is in dit kader gevraagd om voorbeelden aan te leveren van bestaande open databases om deze kennisinfrastructuur op te kunnen zetten.

Kennis heeft dus ook een potentieel politieke dimensie die raakt aan de belangen van diverse gebiedspartijen. Door in een vroeg stadium iets te onderzoeken vergroot je het ook uit, en de resultaten van een onderzoek kunnen ingrijpende gevolgen hebben. Maar hoe je het ook wendt of keert: transitie en grootschalige veranderingen doen altijd pijn en hangen altijd samen met onzekerheden en tegengestelde belangen. Door het gesprek over de invulling hiervan niet of onvoldoende aan te gaan kun je als regio moeilijk koers zetten en bestaat ook het risico dat elkaars pijnpunten niet worden (h)erkend en dat daarmee de belangen van bepaalde partijen onvoldoende worden meegenomen in de eventuele programmering van onderzoek.

Een regionale kennisagenda voor Twente

In Twente werkten wij met Ilse Markensteijn van bureau MARB aan een regionale kennisagenda. Voortbouwend op onze ervaringen met facilitering van leernetwerken zouden wij ondersteuning bieden voor het bij elkaar brengen van partijen. Zo zouden dan de vragen die er in het gebied leven worden gebundeld tot een overzichtelijk geheel. Het werd echter steeds duidelijker dat de opdracht van Ilse te groot en complex was om iedereen daarbij mee te nemen binnen de voor haar beschikbaar gestelde tijd. In een korte periode tot een gedeelde visie komen terwijl er ook andere prioriteiten zijn (stikstof, Corona, droogte) vergt veel van mensen en organisaties. In Twente ligt er vanuit MARB nu een mooie aanzet tot een kennisagenda, maar het gebied heeft besloten om eerst tot een gezamenlijke visie te komen voordat er echt kan worden begonnen met het uitzetten van belangrijke kennisvragen. En toch: door het gesprek aan te gaan, door samen te kijken wat er speelt en leeft, kom je verder. Ilse vertelt dan ook dat het regelmatig met ons sparren van grote waarde is geweest. Door bezig te zijn met de aanzet tot de kennisagenda, komt er steeds meer een voorzichtige dialoog op gang in Twente.

Kennis als integraal onderdeel van het gebiedsproces

De kennisvragen kunnen, zoals we hierboven ook benoemen, niet los gezien worden van wat er verder in de regio speelt en wie daar een belang bij heeft. Daarmee zijn kennisvragen altijd een integraal onderdeel van het gebiedsproces. In Twente heeft men dan ook een belangrijke les geleerd: het oppakken van fundamentele kennisvragen vergt een verbinding met het gebiedsproces. Zoals we ook in andere gebieden merkten kost dit tijd als je de gebiedspartijen wilt meenemen. De ervaringen in dit project laten zien dat het werken aan een kennisagenda helpt om samen vooruit te komen en duidelijk te krijgen waar verantwoordelijkheden liggen. Ieder gebied heeft zijn eigen accenten en aanpak, waarbij het de uitdaging is om hier interbestuurlijk ook echt ruimte te laten voor de regionale aanpak, de inhoudelijke accenten uit het gebied en de dynamiek van processen die hier spelen.

In het IBP-VP zit er met betrekking tot die dynamiek soms spanning tussen de tijdsplanning van landelijke beleidsprogramma's en ambities en processen die in de gebieden spelen. Door sterk op resultaten te sturen loop je het risico dat je voor de troepen uit gaat lopen en daarmee schade doet aan het gebiedsproces. Dit alles betekent echter niet dat je kennisvragen in de regio dan maar vooruit moet blijven schuiven tot alle neuzen dezelfde kant op staan. Juist niet! De grootste open deur van dit artikel: als je niet begint dan kom je ook niet verder. Nu zien we in gebieden die nog niet zover zijn met hun kennisvragen een soort kip-ei verhaal ontstaan: onderzoek wordt soms uitgesteld omdat nog niet precies duidelijk is wat men wil, maar tegelijkertijd is bepaalde kennis om een toekomstperspectief te kunnen helpen schetsen nog niet voorhanden. Het risico wordt dan dat je echt alleen de broodkruimels op het gebied van kennisvragen oppakt, wat op de lange termijn zorgt dat je niet verder komt op vlakken waar je onvoldoende kennis hebt. Ook benoemen veel gebieden zelf dat door de focus op de korte termijn er vaak meer fundamentele kennisvraagstukken blijven liggen. Dat is jammer, want daarmee worden deze kennisvragen geen onderdeel van de dialoog in het gebied, terwijl dit juist essentieel is om samen verder te komen.

Samen kom je verder in het vergaren en ontwikkelen van kennis

Bij zo'n dialoog gaat het overigens niet alleen om het in kaart brengen van wat we nog niet weten, maar juist ook om het benutten van het vele kenniskapitaal dat er al binnen en buiten de regio voorhanden is. Het gaat dan niet alleen om kennis uit de wetenschap, maar net zo goed om kennis uit de praktijk van besturen. Of om de ervaringskennis kennis van waterschappen, natuurorganisaties en boeren over hoe zij dingen aanpakken. Daarnaast zijn er vaak regionale kennisinstellingen die de lokale context goed kennen en begrijpen en de verbinding tussen kennis en praktijk kunnen maken. Het bij elkaar brengen van deze kennis is een belangrijke stap om samen verder te komen: wat weten we al, hoe kunnen we op basis hiervan tot oplossingen voor de regio komen, en waar liggen nog kennisvragen? Zo is WUR samen met de Gemeente Schouwen-Duiveland bezig met het organiseren van een avond om met gebiedspartijen, wetenschappers en experts uit andere gebieden kennis uit te wisselen rondom de huidige zoetwaterproblematiek en de toekomst van het landelijk gebied. Zo'n avond kan een belangrijk vertrekpunt zijn voor kennisuitwisseling maar ook voor het identificeren van waar aanvullende kennis nodig is.

Beleid maken door kennis samen te brengen

Petra Bassie en Kees Breed van de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG) vertelden ons tijdens een gesprek: je moet verschillende soorten kennis bij elkaar brengen om tot beleid te kunnen komen. Kennis en leren gaan dan ook vaak hand in hand en daar heb je elkaar ook voor nodig. Het idee van transdisciplinair werken benadrukt het belang van het samenbrengen van mensen met verschillende achtergronden: vanuit bestuur, praktijk en wetenschap. Door in zo'n context voortdurend het gesprek aan te gaan én samen te werken aan kennisvragen ga je elkaar begrijpen en kom je tot een gezamenlijk begrip van waar je naartoe wilt én wat daarvoor nodig is. Daarmee voorkom je dat kennis op een hoog abstractieniveau blijft hangen en dat mensen uit een gebied eigenlijk nog steeds niet weten wat ze ermee moeten doen. De VNG ervaart de noodzaak om kennis steeds meer regionaal uit te wisselen en van elkaar te leren. Die kennis moet dan geen uiting krijgen in algemene principes, maar op een wijze die past bij de problematiek en cultuur van een gebied en in een taal die alle betrokkenen begrijpen.

Tabel belangrijke lessen voor kennisontwikkeling op gebiedsniveau

Principe	Hoe dan?
Maak kennis een integraal onderdeel van je gebiedsproces	Kennis is een middel om de juiste afwegingen te kunnen maken en dingen op de goede manier te kunnen doen. Als je bijvoorbeeld niet weet welke maatregelen van boeren kunnen bijdragen aan het tegengaan van erosie van heuvels kun je nog geen keuze maken welke maatregelen je wilt stimuleren als overheid. Kennis krijgt pas betekenis als je het koppelt aan de vraagstukken in het gebied.
Werk samen aan een visie van de toekomst en pak van daaruit je kennisvragen aan	Als je niet goed weet waar je heen wilt dan is het lastig om de juiste kennisvragen te identificeren en om goed te benoemen wat het aanpakken van deze vragen voor het gebied kan betekenen. Kennisvragen moeten opgepakt worden als onderdeel van het gesprek over waar je als gebied naar toe wilt. Het is belangrijk om gebiedspartijen daarin goed mee te nemen.
Kijk zowel operationeel als strategisch naar je kennisvraagstukken	Een doelgerichte aanpak van kennisvraagstukken op gebiedsniveau vergt enerzijds een visie voor de lange termijn, maar anderzijds ook een vertaling in activiteiten op de korte en middellange termijn die hiermee samenhangen. Door zowel operationeel als strategisch naar je kennisvraagstukken te kijken kun je op de korte termijn meters blijven maken maar krijgen die meters betekenis in het kader van waar je naar toe wilt.
Erken het raakvlak tussen kennis en belangen	Kennis kan verschillende betekenissen hebben voor diverse gebiedspartijen. Door het gesprek hierover aan te gaan leer je over elkaars belangen en pijnpunten en kun je ervoor zorgen dat deze beter meegenomen worden. Daardoor kan worden bijgedragen aan wederzijds begrip en mogelijk ook aan gedragen oplossingen in het gebied.
Samen kun je meer dan alleen	Er is al enorm veel kennis in de regio: over besturen, over het gebied, over dingen doen in de praktijk. Deze kennis zit onder andere bij overheden, regionale kennisinstellingen en natuur- en landbouworganisaties. Door die verschillende soorten kennis samen te brengen kun je tot beter beleid komen. Door uit te wisselen en van elkaar te leren kom je samen verder dan alleen.
Leer van andere gebieden en trek samen op	Er zijn diverse verbanden tussen kennisvraagstukken die in verschillende gebieden spelen. Door met elkaar in gesprek te gaan kun je van elkaar leren en elkaars kennis benutten. Via digitale platforms, bijeenkomsten, persoonlijke uitwisseling en werkplaatsen kun je voorkomen dat kennis die al voorhanden is blijft liggen en in verschillende gebieden opnieuw moet worden uitgevonden.
Laat ruimte voor aanpassing door dingen die je onderweg leert of tegenkomt	Het aanpakken van een kennisvraag is geen lineair proces: het vraagt vaak om tussentijdse aanpassingen en om toepassen wat je onderweg geleerd hebt. Ieder gebied komt daarbij zijn eigen obstakels tegen: regelgeving die knelt, gebrek aan bijbehorende verdienmodellen of nieuwe maatschappelijke vraagstukken. Door het kennisproces flexibel in te richten kun je de lessen die je leert gelijk toepassen en inspelen op nieuwe obstakels die je tegenkomt.
Begin vandaag nog!	Door aan de slag te gaan met het ontwikkelen van kennis leer je samen hoe je verder komt en doe je nieuwe praktijkkennis op over kennis en onderzoek. Je kunt bijvoorbeeld beginnen met een kennisvraag waarover al consensus bestaat of juist een vraag die in kaart brengt welke belangen er spelen of waar partijen naartoe willen. Zo voorkom je dat de kennisopgave een kip-ei verhaal worden en bouw je iets op om op voort te bouwen.

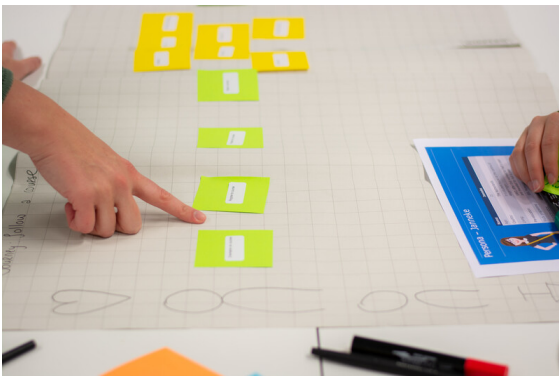

Dus ga vooral wél aan de slag!

De laatste jaren is er in veel gebieden ervaring opgedaan met actie-onderzoek (o.a. in vele pilots waarin partijen samen experimenteren) en met transdisciplinair werken zoals in het voorbeeld van Schouwen-Duiveland. Wat deze benaderingen gemeen hebben is dat er ruimte is voor het gesprek over leren tijdens het doen. Hierdoor kom je vaak dichterbij elkaar en voer je ook een beter gesprek. Wat veel trajecten laten zien is dat het helemaal niet zo ingewikkeld hoeft te zijn om met kennisvragen aan de slag te gaan, als je maar ergens begint. Dan komen er vanzelf dingen in beweging en kun je van daaruit weer verder bouwen. Door kennis onderdeel van het gesprek te maken en gewoon aan de slag te gaan met het benoemen en oppakken van kennisvraagstukken voorkom je dat de kennisopgave een kip-ei verhaal wordt. Dus pak een 'quick win' op en ga aan de slag! Het is helemaal niet erg om klein te beginnen. Zo leer je samen en ontstaat er langzamerhand een gemeenschappelijk begrip van waar het over gaat.

Maar: waar je op de korte termijn stappen op het gebied van kennis kunt maken, moet je de lange termijn daarbij niet vergeten. Dus ga dan ook tegelijkertijd in gesprek over de lange-termijn toekomstperspectieven en welke kennisbehoeften daarmee samenhangen, zodat je ook deze vraagstukken op termijn kunt oppakken. Nog niet elk gebied is klaar voor het maken van belangrijke keuzes voor de toekomst, en dat is logisch gezien alles wat er op de gebieden af komt en de belangen die daarbij spelen. Accepteer daarbij dat er soms meerdere waarheden zijn en dat kennis verschillende betekenissen kan hebben voor verschillende partijen. Kennis is geen 'neutrale' arbiter die altijd een perfect oordeel biedt over de te kiezen paden. Maar het is wel nodig om de goede afwegingen te kunnen maken. Als je kennis in het perspectief van die afwegingen en keuzes plaatst, dan pas krijgt het betekenis.

Meer informatie

Thomas Mattijssen

T +31 (0)6 43 03 54 42

E thomas.mattijssen@wur.nl

www.wur.nl/economic-research